

Betekenis van de steilrand- en tuinbegroeiing Venloseweg nr 6 te Grubbenvorst.

Inleiding

Door een aantal buurtbewoners van de omgeving Venloseweg-Professor Linssenlaan is het Ekologisch Adviesburo Maes gevraagd een rapport samen te stellen over de waarde van de begroeiing van het steilrandgedeelte ter hoogte van het perceel Venloseweg 6. Op 26 april j.l. is een bezoek gebracht aan de betreffende locatie met de heren C. Bartels en J. Beerkens, die ook nadere gegevens in verband met de locatie aandroegen. Bij het onderzoek is met name gekeken naar de cultuurhistorische waarde, de ecologische waarde en de genetische waarde van de bomen en heesters.

Algemeen

De steilrand bij het perceel Venloseweg 6 maakt onderdeel uit van een langgerekte steilrand langs de Maas. De steilrand vormt een geomorfologische grens tussen de (vroegere) bedding van de Maas en de hoger gelegen pleistocene terrasafzettingen. De bodem is zandig tot fijnzandig en is geëxponeerd op het oosten. Op en langs deze steilrand staan of stonden van oudsher houtwallen en geriefbosjes. Op de hogere plateaus lagen de akkers, die thans grotendeels met huizen zijn bebouwd. Dit hogere plateau of middenteras is ontstaan in de voorlaatste ijstijd, afgedekt door pleistoceen zand. De bebouwing met tuinen van Grubbenvorst en van andere dorpen in de omgeving is in het verleden aan de voet van de steilrand gebouwd. Thans is de steilrand nog herkenbaar langs de Venloseweg, Kloosterstraat, Parallelweg, Spoordijk en westgrens van het natuurgebied Kaldenbroek. De Prof. Linssenlaan was eertijds een holle weg naar het achterliggende hogere bouwland, dat tot de jaren '60 als zodanig nog in gebruik was. Vanwege het bouwplan is de holle weg uitgegraven, verbreed en geplaveid. Eind jaren '90 is de steilrand achter Venloseweg 20 nog afgegraven, waarbij de oude eiken zijn geveld.

De houtwallen en geriefbosjes bestonden uit eikenbomen of boom- en struiksoorten van het hardhoutooibos zoals gladde iep, fladderiep, eenstijlige meidoorn, tweestijlige meidoorn, wegedoorn, sleedoorn, rode kornoelje, hazelaar, Spaanse aak en wilde kardinaalsmuts. Deze houtwallen en geriefbosjes werden vooral als hakhout beheerd, d.w.z. dat de bomen en heesters om de 6 á 12 jaar werden gekapt, waarna de boomstoof weer uitliep en nieuwe stammen gingen vormen. Het hakhoutbeheer was in feite een unieke beheersvorm omdat daarmee hout geoogst kon worden waarbij de boom in leven bleef. De geoogste eikenstammen waren vooral bedoeld als brandhout, maar ook wel voor houtskoolbereiding en vanwege de schorswinning ten behoeve van het leerlooien. In de vroege Middeleeuwen werden eikenbastvezels gebruikt om touw van te maken. De hakhoutstoven of stobben die door het hakken zijn ontstaan, zijn meestal grillig van vorm en kunnen eeuwen oud worden. Omdat zo'n hakhoutboom al z'n energie legt in het aanmaken van nieuwe takken en herstellen van de hakwonden, groeien de stoven maar heel langzaam in dikte. Stoven van enige omvang kunnen daarom bijzonder oud zijn.

De steilrandbegroeiing

De meest in het oog springende bomen op de steilrand van het perceel Venloseweg 6 zijn een zevental zomereiken. Het zijn merendeels voormalige hakhousteiken die inmiddels 80 à 100 jaar niet meer zijn gehakt en uitgegroeid tot bomen van ca. 20 meter hoog. Een paar bomen zijn vermoedelijk op te vatten als zaailingen. Daarnaast komen er op de steilrand als oudere beplanting berken, een perenboom, hazelaar en lijsterbes voor, naast braam, aalbes, gewone vlier, hulst, taxus en klimop.

inventarisatie

1. zomereik

Tweestammige eik met stammen van 210 cm en 150 cm omtrek; hoogte ca. 20 meter. Deze eik is in aanleg een hakhousteik.

2. zomereik

Stamdikte 130 cm omtrek en ca. 20 meter hoog. Mogelijke een oude zaailing.

3. zomereik

Stamdikte 135 cm omtrek en hoogte van ca. 20 meter. Mogelijk een oude zaailing.

4. en 5. zomereik

Deze twee eiken behoren zeer waarschijnlijk bij elkaar. De ene eik is tweestammig met stamdikte van 2 meter omtrek en ca. 20 meter hoog. De andere eik heeft een stamomvang van 210 cm en boomhoogte van ca. 20 meter. Als we er vanuit gaan dat beide bomen in feite één hakhoutstoof vormen dan is de totale stoofomvang meer dan 10 meter!

6. zomereik

Stamomvang van 190 cm. Deels zijn hier wortels bloot komen te liggen door erosie van de helling. De boomhoogte is ca. 20 meter. Het betreft een voormalige hakhoutstoof. In de boom ligt een ijzeren staaf die in de boom dreigt te groeien.

7. zomereik

Stamomvang van 220 cm omtrek en boomhoogte van ca. 20 meter. Het betreft een voormalige hakhoutstoof. In de stam is oud ijzerdraad vergroeid.

8. peren

Stamomvang van 137 cm en boomhoogte van ca. 15 meter. Naar schatting ruim een eeuw oud. Het betreft hier vermoedelijk een oud landras dat in oude boerentuinen nog voorkomt.

9. overige bomen

Tot de oudere bomen op deze steilhelling behoren ongetwijfeld de berken. Het betreft hybriden tussen de ruwe berk en de zachte berk. Deze hybride wordt nu en dan tussen de wilde oudersoorten aangetroffen. Verder behoren de wilde lijsterbes en een hazelaar tot de oudere inheemse struiksoorten.

De oude tuin

In de tuin van Venloseweg 6 aansluitend op de steilrand komen enkele bomen en heesters voor die karakteristiek zijn voor oude dorpstuinen waarvan met name een oude peer van 170 cm stamomvang en ca. 18 meter hoog, een paar oude sering en een zoete kers genoemd moeten worden. Daarnaast komen verspreid gladde iepen (of veldiepen) voor, die vanuit wortelopslag afkomstig zijn van oudere iepen die inmiddels zijn verdwenen. Behalve de oude begroeiing zijn er recent diverse jonge heesters en bloemen aangeplant. Enkele oudere bomen en heesters in de tuin hebben een belangrijke cultuurhistorische waarde.

Waarde van de beplanting

1. cultuurhistorische waarde

De oude zomereiken herinneren aan een verleden als hakhout. Eikenhakhout kan als gebruik teruggaan tot de Vroege Middeleeuwen. In combinatie met de steilrand, als markant element in relatie tot de nederzettingsgeschiedenis, is de cultuurhistorische waarde zeer hoog. De twee oude peren en oude sering en zijn karakteristiek voor de oude dorpstuin. De peren zijn als oude landrassen vermoedelijk van betekenis.

2. ecologische waarde

De begroeiing van de steilhelling behoort tot de vegetatietypen van het zgn. Zomereiken-Beukenbos en Zomereiken-Berkenbos. De berken en lijsterbessen zijn een onderdeel van dit bostype. Daarnaast zijn diverse heesters in de ondergroei aangeplant of spontaan uitgezaaid. De ondergroei van de kruiden is arm. Naast de waarde als bosgemeenschap zijn de bomen en heesters van betekenis voor epifytische mossen en korstmossen en allerlei vogels, zoogdieren (w.o. vleermuizen) en kleinere ongewervelde dieren (w.o. insecten). Hiernaar is geen verder onderzoek verricht.

3. genetische waarde

De oude zomereiken kunnen vanwege hun ouderdom opgevat worden als oorspronkelijk inheems genenmateriaal van deze soort. Vanwege de tijd van ontstaan van het hakhoutbeheer langs de Maas kunnen we aannemen dat het genenmateriaal van deze eiken nog afkomstig is van het 'oerbos' van vóór de komst van de mens. Omdat er maar weinig over is van dit oorspronkelijke genenmateriaal is het van belang om zuinig te zijn op wat er nog bewaard is gebleven. Deze oorspronkelijke bomen hebben bewezen te overleven over duizenden jaren en zijn extra goed aangepast aan de plaatselijke milieuomstandigheden. Zaden van dergelijke bomen kunnen weer benut worden voor nieuwe beplantingen. Behalve de eiken zijn in mindere mate de berken, lijsterbessen, hazelaar en gladde iepen genetisch waardevol. De genoemde oude peren zijn van betekenis als oud fruitras.

Knelpunten

Door het voorgestelde woningbouwplan zal het steilrandgedeelte bij Venloseweg 6 ernstig worden aangetast. Het zuidelijk deel van de steilrand zal daardoor moeten verdwenen. Hiermee zal tevens een oude hazelaar en een gladde iep weg moeten. De achterste eiken op de steilrand komen in het nauw door de bouw van bergingen in het nieuwbouwproject. Er is een groot gevaar voor beschadiging van de wortels. Door het ingraven van de bergingen in de steilrand zal er een droger bodemmilieu ontstaan wat problemen geeft voor de bomen.

De waardevolle bomen in de oude tuin van Venloseweg 6 zullen moeilijk gehandhaafd kunnen worden. Op de plaats van de oude peer is een uitbouw van het woningencomplex geprojecteerd, waardoor die zal moeten verdwijnen.

Voorstellen

De hoge waarden van de steilrand en de begroeiing, worden ook door de Gemeente erkend en genoemd in de Beleidsnotitie "Kom" (1996). Extra nadruk verdient de bovengenoemde cultuurhistorische, ecologische en genetische waarden.

Met relatief geringe en creatieve aanpassingen van het bouwplan van de Stichting Wonen Noord-Limburg, moet het mogelijk zijn de steilrand met waardevolle beplanting te handhaven voor de toekomst. De bestaande groenelementen geven juist een extra kwaliteit aan de woonomgeving voor de nieuwe bewoners. Met name de zomereiken en peren zijn soorten die zeer oud kunnen worden en tot ver in de toekomst nog vitaal zullen zijn.

voorstellen

- Zodanige positionering of aanpassing van het woningbouwcomplex, dat de steilrand volledig gespaard blijft.
- Zodanige verlegging van de ingangsweg naar de parkeerplaatsen, dat de steilrand volledig gespaard blijft.
- verplaatsing van de bergingen **onder** het complex.
- Aanpassing van de serre-achtige uitbouw waardoor de oude peer gehandhaafd kan blijven.
- Verplaatsing van enkele waardevolle heesters, zoals sering en hazelaar naar het open gedeelte achter het complex.
- Het beheer van de bomen kan eenvoudig zijn. Het is niet aan te bevelen om het oude hakhoutbeheer te hervatten. Door uitzaaiing kan er van de diverse bomen voldoende verjonging plaats vinden in de toekomst.
- Van belang is dat verdere erosie van de steilhelling wordt stopgezet.

Voorstellen op langere termijn

Van belang is dat waardevolle steilranden en bomen (ook buiten de steilranden) in de toekomst een betere bescherming genieten. Dat betekent dat deze elementen ook daadwerkelijk middels beleidsvisies en verordeningen gewaardeerd en beschermd worden. Ten aanzien van de bomen zou daartoe een gemeentelijke inventarisatie moeten plaats vinden. Een lijst van waardevolle bomen kan dan gekoppeld worden aan de kapverordening. Dat wil niet zeggen dat er nooit waardevolle bomen gekapt kunnen worden, maar wel dat er een officiële procedure bestaat en een zorgvuldige afweging van belangen. Bij bouwplannen kan het handhaven van waardevolle bomen als randvoorwaarde gelden.

Ten aanzien van de steilrand kan ook gedacht worden aan een Provinciale status van 'Aardkundig monument' zoals die in sommige andere provincies al bestaat.

Samenvatting

De steilrand bij Venloseweg kan als een zeer waardevol Aardkundig en historisch element worden opgevat. De oude eiken, zijn als voormalige hakhoutstoven zeer waardevol uit oogpunt van cultuurhistorie, ecologie en als eeuwenoud genenmateriaal. Twee oude perenbomen zijn als oude fruitrassen waardevol. Daarnaast zijn in mindere mate lijsterbes, hazelaar, berk, gladde iep en sering van belang.

Door creatieve aanpassingen van het woningbouwplan is het goed mogelijk de steilrandbeplanting te handhaven. Voor de bergingen en serre-achtige aanbouw dienen creatieve oplossingen gezocht worden.

Voor de toekomst is het belang dat er een gemeentelijke inventarisatie komt van de waardevolle bomen en heesters, gekoppeld aan een bomenverordening. Hierdoor kan een betere afweging van belangen komen.

In overleg met de Provincie kan bezien worden of de steilrand over grotere lengte langs het Maasdal als Aardkundig monument aangewezen kan worden.

Bijlage

1. kaart met ligging van de waardevolle bomen
2. kaart ca 1830 met ligging van de steilranden
3. artikel over hakhout uit Bomennieuws.

Foto's van Chris Bartels.

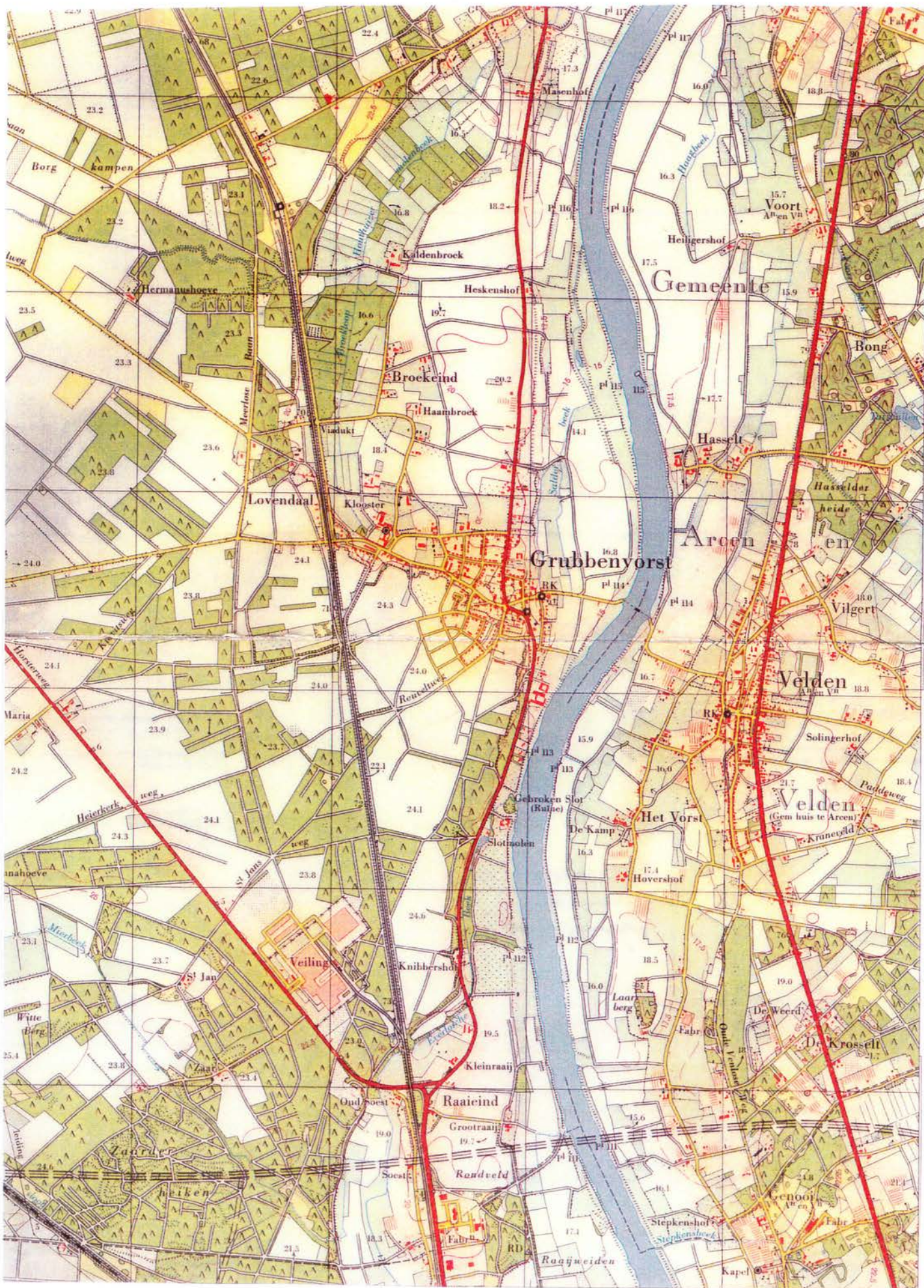
Drs. N.C.M.Maes
Ekologisch Adviesburo Maes,

Steilrand met waardevolle bomen, Venloseweg 6

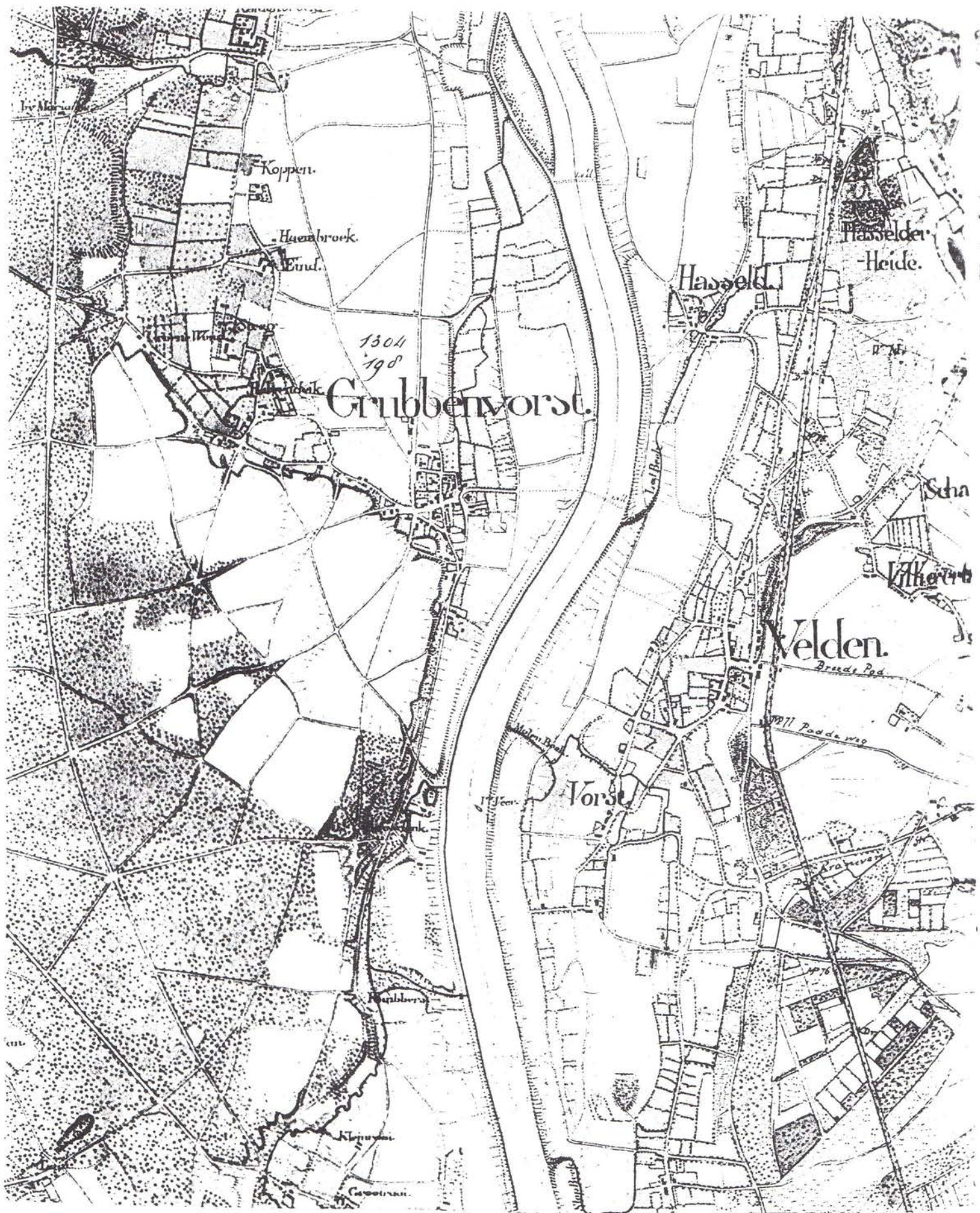

Legenda waardevolle bomen en heesters:

- oude Zomereik
- ▲ perenboom
- overige waardevolle boom of heester

Grubbenvorst huidige situatie

Grubbenvorst rond 1830

hakhouteiken en perenboom

Eeuwenoude eikenhakhoutstoven